

**แนวทางการเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษของบิดามารดา
ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท**
**Guidelines for Raising Children with Special Needs of Parents According to
Theravada Buddhist Philosophy**

สายทิพย์ เป็นคุณ¹ พระมหาวิเศษ ปญฺญาวชิโร² ทรงศักดิ์ พรหมดี³
Saithip penkhun, Phramaha Viset Panyavajiro, Songsak Promdee

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการเลี้ยงดูบุตรธิดาตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาการเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษของบิดามารดา 3) เพื่อวิเคราะห์แนวทางการเลี้ยงดูบุตรธิดาตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท กลุ่มเป้าหมายได้แก่บิดามารดาที่เลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษ จำนวน 15 ครอบครัว ที่เลี้ยงดูบุตรธิดากลุ่มอาการออทิสติก ซึ่งมารับบริการที่สถาบันพัฒนาการเด็กกราชนครินทร์ เชียงใหม่ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การเลี้ยงดูบุตรธิดาตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ได้ศึกษาหลักธรรม ไตรสิกขา 3 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ฆราวาสธรรม 4 เบญจศีล และทศ 6 มาเป็นข้อปฏิบัติ 2) การเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษ ใช้แนวทางการเลี้ยงดู ตามคู่มือการเลี้ยงดูเด็กกลุ่มพัฒนาการบกพร่อง ของสถาบันพัฒนาการเด็กกราชนครินทร์ จังหวัดเชียงใหม่ 3) แนวทางการเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท บิดามารดาได้น้อมนำหลักคำสอนในพุทธศาสนาตามหลักธรรมไตรสิกขา 3 คือ ศีล สมาธิ และปัญญา มาเป็นแนวทางในการเลี้ยงดูบุตรธิดาครอบคลุมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน คือด้านร่างกาย มีวินัยดูแลอย่างต่อเนื่อง ในการฝึกพัฒนาการด้านร่างกาย ด้านจิตใจ บิดามารดาใช้สมาธิในการเลี้ยงดู ให้ความรักและเอาใจใส่บุตรธิดา ด้านอารมณ์ ดูแลให้มีอารมณ์สนุกสนาน ร่าเริง สร้างความมั่นใจและความมั่นคงทางอารมณ์ ด้านสังคม พาเข้าสังคมญาติ และทางพุทธศาสนา ให้เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

คำสำคัญ (Keywords) : การเลี้ยงดูบุตรธิดา; บุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษ; พุทธปรัชญาเถรวาท

Received: 2021-12-14 Revised: 2022-01-03 Accepted: 2022-01-03

¹หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย Master Degree of Arts Program Buddhism and Philosophy, Graduate School Mahamakut Buddhist University. E-mail: spenkhun@gmail.com

²สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย Buddhism and Philosophy, Graduate School Mahamakut Buddhist University. E-mail: veesaad@hotmail.com

³สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย Buddhism and Philosophy, Graduate School Mahamakut Buddhist University. E-mail: Promdee1979@hotmail.com

Abstract

The objectives of this research paper were: 1) to study the raising of children according to Theravada Buddhist philosophy; 2) to study the raising of children with special needs of parents; and 3) to analyze the guidelines for raising children according to Theravada Buddhist philosophy. The target group consisted of 15 families of parents raising children with autism and receiving services at the Rajanagarindra Institute of Child Development, Chiang Mai. A tool used to collect data was an in-depth interview and the data were analyzed by a descriptive method.

The results showed that:

1. In raising children according to Theravada Buddhist philosophy, the parents studied and brought the Buddhist principles of three Sikkhās, four Brahmavihārās, four Saṅgahavatthus, four Gharāvāsadhammas, five Sīlas and six Disas into practice.
2. In raising children with special needs, they took a parenting approach according to the handbook for raising children with developmental disabilities of the Rajanagarindra Institute of Child Development, Chiang Mai Province.
3. As for guidelines for raising children with special needs according to Theravada Buddhist philosophy, the parents adopted the Buddhist teachings of three Sikkhās as Sīla, Samādhi and Paññā which covered all four aspects of physical development; they had disciplines of taking care of them attentively; in mental aspect they concentrated on parenting and gave love and attention to children; in emotional aspect they took care of them with fun and cheerful mood, and built confidence and emotional stability; and in social aspect they led them to meet relatives and Buddhism so that they learn to live with others happily.

Keywords: Raising children; raising Children with special needs;

Theravada Buddhist philosophy

บทนำ (Introduction)

การเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษนั้น เป็นการเลี้ยงดูที่บิดามารดาต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ในลักษณะอาการและความบกพร่องของบุตรธิดา มีการศึกษาหาแนวทางในการเลี้ยงดูได้อย่างถูกต้อง ตามแนวทางการเลี้ยงดูเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เพื่อการเลี้ยงดูส่งเสริมพัฒนาการให้บุตรธิดาได้เจริญเติบโตได้ตามวัย ตามพัฒนาการ 4 ด้าน คือ 1.ด้านร่างกาย 2.ด้านจิตใจ 3.ด้านอารมณ์ และ 4.ด้านสังคม ได้อย่างสมบูรณ์ เมื่อเติบโตก็สามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข บิดามารดาที่เลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษนั้น จึงต้องมีวิธีการเลี้ยงดูอย่างเป็นพิเศษ กว่าการเลี้ยงดูบุตรที่ธิดาทั่วไป เพราะเด็กที่มีความต้องการพิเศษนั้น จะมีความบกพร่องทางด้านร่างกาย และสติปัญญาที่แตกต่างกันออกไป และพัฒนาการจะไม่สมบูรณ์ทั้ง 4 ด้าน การเลี้ยงดูจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

ด้วยว่าการเลี้ยงดูเด็กที่มีความต้องการพิเศษ มีขั้นตอนมากมาย และหลากหลายกว่าการเลี้ยงดูบุตรธิดาที่ปกติทั่วไป แนวทางวิชาการนั้นมีทั้งผู้เชี่ยวชาญที่ให้ความรู้ อีกทั้งยุคสมัยปัจจุบันยังมีสื่อต่างๆ ที่สามารถ

เข้าถึงและเรียนรู้ได้ แต่การเลี้ยงดูบุตรธิดาตามแนวทางพุทธศาสนานั้น ไม่เป็นที่ทราบแน่ชัดว่าบิดามารดาที่เลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษนี้ได้ น้อมนำมาปฏิบัติในลักษณะใด ผู้มีหลักธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตได้เข้าถึงหลักปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ หลักศีลธรรมสำหรับชาวพุทธที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงประทานสั่งสอนไว้มากมายหลายระดับเหมาะสมกับการดำรงชีวิตประจำวัน ดังเช่น ไตรสิกขา 3 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ฆราวาสธรรม 4 เบญจศีล และทศ 6 มาเป็นข้อปฏิบัติ หากพุทธศาสนิกชนทุกคนตั้งมั่นอยู่ในคำสั่งสอนของท่านย่อมบังเกิดความสงบสุขในการดำเนินชีวิต

ในหลักพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหน้าที่ของบิดามารดาไว้ว่า บิดามารดาจักมีหน้าที่ต้องเลี้ยงดูบุตรธิดาที่ตนเองให้กำเนิดมาให้เติบโตมีชีวิตรที่ปกติสุข บิดามารดามีศีลธรรมในการเลี้ยงดู และหลักศีลธรรมที่สามารถนำมาปฏิบัติในการเลี้ยงดูบุตรธิดานั้นมีหลายหลักธรรม ที่สามารถนำมาปฏิบัติได้ ดังหลักพรหมวิหาร 4 ได้ให้ข้อปฏิบัติในการใช้ชีวิต คือ ความมีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา สังคหวัตถุ 4 ก็ได้กล่าวถึงหรือหลักธรรม 4 ประการคือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา เป็นเครื่องช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก สามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคม ฆราวาสธรรม 4 ธรรมของผู้ครองเรือน ประกอบด้วย สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ ผู้นำฆราวาสธรรม 4 ไปใช้ จะมีความสุขความสำเร็จในชีวิตหลักเบญจศีล เป็นการรักษาเจตนาที่จะควบคุมกาย และวาจาให้เป็นปกติ คือ ไม่ทำบาป โดยการละเว้น 5 ประการ คือ ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ ละเว้นจากการลักขโมย ละเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ละเว้นจากการพูดปด ละเว้นจากการเสพสุรา ทศ 6 หากบิดามารดาได้ปฏิบัติตนตามหน้าที่ ซึ่งมีอยู่ประจำทศได้สมบูรณ์จริง ๆ แล้ว ย่อมสามารถที่จะเข้าใจถึงภาระหน้าที่ในการเลี้ยงดูบุตรธิดาได้อย่างสมบูรณ์

จากหลักธรรมที่ได้กล่าวมานี้ อีกทั้งภาระการเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษ ที่บิดามารดาต้องแบกรับนี้ จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการศึกษาแนวทางการเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษของบิดามารดาตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท โดยศึกษาการเลี้ยงดูบุตรธิดาของบิดามารดาว่าได้น้อมนำปรัชญาพุทธศาสนาเถรวาท มาเป็นแนวทางในการเลี้ยงดูบุตรธิดา ที่มีความต้องการพิเศษนี้อย่างไร โดยผู้วิจัยมุ่งหวังในการนำผลการวิจัย ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่เป็นองค์ความรู้จากการศึกษาในครั้งนี้ ไปเป็นแนวทางในการเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษของบิดามารดา และเป็นแนวทางแก่องค์กรอื่น ๆ ที่มีส่วนในการดูแลเด็กที่มีความต้องการพิเศษต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาการเลี้ยงดูบุตรธิดาตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาการเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษของบิดามารดา
3. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษของบิดามารดาตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

วิธีการดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในแนวทางการเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท โดยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Survey research) และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) บิดามารดาที่ทำหน้าที่ในการเลี้ยงดูบุตรธิดา ซึ่งมีรายละเอียดของการวิจัยดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary research) และเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) บิดามารดาที่ทำหน้าที่ในการเลี้ยงดูบุตรธิดา โดยเน้นการสัมภาษณ์ และการแสดงความคิดเห็นมุ่งเน้นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมในการเลี้ยงดูบุตรธิดา ได้แก่ หลักพรหมวิหาร ฆราวาสธรรม 4 เบญจศีล ทิศ 6 หลักไตรสิกขา 3 และการเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษ ตามหลักพัฒนาการ 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม

1.2 ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยศึกษาจากบิดามารดาผู้เลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษที่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นผู้เลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษ ที่มีกลุ่มอาการออทิสติกที่มีอายุระหว่าง 6-15 ปีจำนวน 13 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา จำนวน 2 คน

1.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษานี้ ได้เลือกสถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์ อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ศึกษา ด้วยว่าสถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์เป็นหนึ่งในหน่วยบริการของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข เป็นสถาบันวิชาการวิจัยและพัฒนา สนับสนุนวิชาการด้านสุขภาพจิต และส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีปัญหาด้านพัฒนาการ รวมทั้ง ให้บริการทางการแพทย์ในระดับตติยภูมิแก่เด็กพัฒนาการล่าช้า ที่มีปัญหาเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยทางกาย ความพิการทางสมอง ปัญหาการเรียนรู้ ปัญหาพฤติกรรม และสุขภาพจิต เช่น เด็กปัญญาอ่อน เด็กกลุ่มอาการดาวน์ซินโดรม เด็กสมองพิการ เด็กออทิสติก ตลอดจนเด็กด้อยโอกาส หรือเด็กที่ถูกทารุณกรรม หรือมีผลกระทบต่อสุขภาพจิต โดยมีขอบเขตการให้บริการครอบคลุมด้านรักษา ส่งเสริมพัฒนาการเด็กพิเศษโดยเฉพาะ

1.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลาในการศึกษา แนวทางการเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษของบิดามารดาตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ตั้งแต่เดือน มีนาคม-เดือนมิถุนายน รวมทั้งสิ้น 4 เดือน

2. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth-Interview) ซึ่งผ่านการตรวจสอบความถูกต้องและได้รับการรับรองจากผู้ทรงคุณวุฒิ

แบบสัมภาษณ์มี 4 ส่วน โดยส่วนที่ 1 คือ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ เพศ อายุ ของบุตรธิดา และสถานะในการเลี้ยงดูบุตรธิดา ส่วนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด ซึ่งประเด็นคำถามจะเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรธิดาตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ส่วนที่ 3 สัมภาษณ์การเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษของบิดามารดา และส่วนที่ 4 เป็นการสัมภาษณ์ถึงแนวทางการเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร (Review Data) ซึ่งเป็นข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ศึกษาจากตำรา เอกสาร บทความ วิทยุหลักการและงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดขอบเขตของการศึกษา ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการศึกษา และการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก 15 คน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล มีขั้นตอน คือ 1) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาอ่าน ทบทวน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในภาพรวมของข้อมูลที่ได้ และพิจารณาประเด็นที่สำคัญ 2) นำข้อมูลกลับมาทบทวนอีกครั้งโดยละเอียด แล้วทำการคัดเลือกข้อความหรือประโยคที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ต้องการศึกษา 3) นำข้อความหรือประโยคที่มีความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกันมาไว้กลุ่มเดียวกัน นำข้อมูลที่ได้มาแต่ละกลุ่ม เปรียบเทียบกัน เพื่อหาจุดเหมือนจุดต่างของประเด็นที่ทำการศึกษา จากนั้นจึงสรุปภาพรวมทั้งหมด ในรูปแบบเชิงพรรณนา (Descriptive research)

ผลการวิจัย (Research Results)

1. การเลี้ยงดูบุตรธิดาตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท จากการศึกษาพบว่า บิดามารดา ที่มีความรู้ในหลักธรรมคำสอนของพุทธปรัชญาเถรวาท ได้นำหลักธรรมมาเป็นแนวปฏิบัติต่อตัวเอง และการเลี้ยงดูบุตรธิดา ซึ่งหลักธรรมที่ได้นำมาปฏิบัติในการเลี้ยงดูบุตรธิดา คือ พรหมวิหาร 4 คือ เมตตา คือ ความรักปรารถนาดีอยากให้บุตรธิดามีความสุข มีจิตที่อ่อนโยน ให้ความรักและเลี้ยงดูอย่างอบอุ่น กรุณา คือ ความสงสาร คิดหาทางให้บุตรธิดาพ้นจากการเจ็บป่วยมีความใส่ใจทุกขั้นตอนในการเลี้ยงดู มุทิตา คือ ความยินดี เมื่อบุตรธิดาอยู่ดีมีความสุข มีจิตผ่องใสร่าเริง ด้วยอาการแช่มชื่น เบิกบานอยู่เสมอแสดงให้เห็นว่าบิดามารดายินดีและมีความสุข เมื่อบุตรธิดาประสบความสำเร็จในกิจกรรมที่ทำ อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง บิดามารดาทำตัวเป็นกลาง ไม่รักบุตรธิดาคนใดคนหนึ่งมากกว่า ทุกอย่างจะเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นความรัก และการมอบของให้ในวันสำคัญของแต่ละคน การเอาใจใส่ดูแล ต้องทำเหมือนกัน ไม่ได้เอนเอียงจนเกินเหตุ ขรവാธธรรม 4 คือ สัจจะ มีความจริงใจต่อบุตรธิดา ตลอดจน ความซื่อตรงต่อครอบครัว มีความรับผิดชอบเป็นหลักสำคัญที่จะให้เกิดความไว้วางใจและไม่ตรีจิตที่ดีต่อครอบครัว ทะมะ มีการฝึกตน ฝึกการรู้จักข่มใจตน มีความกระตือรือร้นในการฝึกตน ควบคุม อารมณ์ ข่มใจ ระวังความรู้สึกต่อเหตุบกพร่องของบุตรธิดา อย่างไม่มีข้อแม้หรือเงื่อนไข เพื่อรักษาความรักความอบอุ่นที่ดี ชันติ มีความอดทนต่อธรรมชาติที่ไม่เอื้ออำนวย อดทนต่อทุกขเวทนาเพราะการเจ็บป่วยของบุตรธิดา อดทนต่อการทำงานหนัก เพื่อรักษาครอบครัวและบุตรธิดาไว้ จากะ มีความเสียสละ ทั้งเงินและสิ่งของ เสียสละความสะดวกสบาย และเสียสละเวลาที่ต้องใช้ในการเลี้ยงดูบุตรธิดา โดยความเสียสละนั้น ตั้งมั่นอยู่ในพื้นฐานของเหตุและผล เบญจศีล บิดามารดาประพฤติปฏิบัติตนเป็นอย่างดีให้บุตรธิดาได้ปฏิบัติตามด้วย หลักเบญจ ศีล 5 ข้อ คือ เว้นจากการทำร้ายชีวิตหรือการฆ่าการประทุษร้ายกัน เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นจากการเอาของที่เขาไม่ได้ให้ จากการโกง และทำลายทรัพย์ทรัพย์สินผู้อื่น เว้นจากการประพฤติดินในกาม เว้นจากการล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง เว้นจากการเสพของมึนเมา อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ทิศ 6 บิดามารดา ได้นำหลักปรัศติมทิศ ทิศเบื้องหน้า คือ ทิศตะวันออก เพราะเป็นทิศที่กล่าวถึงบิดามารดา และการสงเคราะห์บุตรธิดา ห้ามปรามป้องกันจากความชั่วดูแล ฝึกอบรมให้บุตรธิดาตั้งอยู่ในความดีให้ศึกษาศิลปวิทยาเป็นธุระในเรื่องการมีคู่ครองที่สมควรมอบทรัพย์สมบัติให้เมื่อมีโอกาส ไตรสิกขา 3 ประกอบด้วย อธิศีลสิกขา ข้อปฏิบัติทางความประพฤติ อันได้แก่เจตนาที่จะงดเว้นไม่ละเมิด อธิจิตตสิกขา การฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม ให้เข้าใจธรรมชาติของจิต รู้วิธีการพัฒนาจิต เพื่อให้สงบตั้งมั่น เป็นสมาธิ พร้อมทั้งจะทำกิจหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ อธิปัญญาสิกขา การอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ที่จะเลี้ยงดูบุตรธิดา

หลักธรรมที่เกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรธิดานั้น หากนำมาประยุกต์เป็นแนวทางในการเลี้ยงดูบุตรธิดา บิดามารดาผู้เลี้ยงดูบุตรธิดาก็จะเป็นผู้มีศีลธรรมไปด้วย ส่งผลในการเลี้ยงดูให้บุตรธิดาได้มีแนวทางการดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งหลักธรรมทั้งหลายนั้นสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการเลี้ยงดูบุตรธิดาได้ ทำให้บุตรธิดาได้เรียนรู้การดำเนินชีวิต ตามหลักศีลธรรม

2. การเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษของบิดามารดา ใช้แนวทางการรักษาและส่งเสริมพัฒนาการตามแนวทางของสถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์ ซึ่งเป็นสถานที่ให้บริการเฉพาะทางเด็กพิเศษ โดยที่บิดามารดาได้นำแนวทางมาปฏิบัติการเลี้ยงดู ตามหลักพัฒนาการเด็ก 4 ด้าน 1) การเลี้ยงดูด้านร่างกาย ได้มีการออกแบบการเลี้ยงดูส่งเสริมพัฒนาการบุตรธิดาให้เป็นไปตามวัยและสภาพร่างกาย เพราะด้วยที่วาบุตรธิดาที่เป็นเด็กพิเศษนี้ จึงจัดอยู่ในกลุ่มเด็กที่มีพัฒนาการล่าช้า จึงต้องมีการส่งเสริมพัฒนาการทุกด้าน ด้านร่างกาย ได้รับสารอาหารในปริมาณที่พอเพียงทั้งชนิดและปริมาณโดยครบทั้ง 5 หมู่ มีการส่งเสริมพัฒนาการทำงานของกล้ามเนื้อ การเคลื่อนไหวการและทรงตัว โดยวิธีกายภาพบำบัด กิจกรรมบำบัด ดูแลเรื่องความปลอดภัยของเครื่องเล่นและสิ่งแวดล้อมที่บุตรธิดาเล่น สังเกต ความผิดปกติของร่างกาย ฝึกให้ช่วยเหลือตนเอง สอนให้รู้จักจุดเสี่ยงสถานการณ์อันตรายอย่างง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน 2) การเลี้ยงดูด้านจิตใจ บิดามารดาแสดงความรักและเอาใจใส่บุตรธิดา ด้วยความรักและความอบอุ่น ใช้กิจกรรมฝึกอบรมเช่น ดนตรีบำบัด ศิลปะบำบัด และอาชาบำบัด ฝึกให้บุตรธิดามีโอกาสได้รู้จักรอยยิ้ม อุดหนุน และอดกลั้น สอนช่วยเหลือตนเองให้รู้จักปรับตัว เรียนรู้การเผชิญและแก้ปัญหาด้วยตนเอง ให้บุตรธิดามีโอกาสได้เล่น ให้รู้จักช่วยเหลือและเข้าใจผู้อื่น 3) การเลี้ยงดูด้านอารมณ์ มีการส่งเสริมให้บุตรธิดามีอารมณ์สนุกสนาน ร่าเริง อารมณ์สงบ เยือกเย็น อารมณ์รักและมองโลกในแง่ดี ให้ความรักและความอบอุ่น ความเอาใจใส่ต่อบุตรธิดาสรางความมั่นใจ และความมั่นคงทางอารมณ์เพื่อให้บุตรธิดามีความรู้สึกมั่นใจ มั่นคง และปลอดภัย หลีกเลี่ยงการเลี้ยงดูบุตรธิดาที่ก่อให้เกิดอารมณ์ อิจฉาริษยา อารมณ์โกรธ อารมณ์วิตกกังวล และความตึงเครียด 4) การเลี้ยงดูด้านสังคม มีการฝึกการเข้าสังคม เรียนรู้การที่จะอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น มีการเรียนรู้จากครูการศึกษาพิเศษตามแผนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสามารถของบุตรธิดา รวมทั้งการพาบุตรธิดาไปเที่ยวตามสถานที่ต่าง ๆ พาไปรู้จักกับญาติพี่น้อง และเพื่อนในวัยเดียวกัน ฝึกหัดให้รู้จักตนเองและหน้าที่ รู้จักสิทธิของตนเองและผู้อื่น โดยบิดามารดาได้คอยสังเกตและบันทึกพฤติกรรมของบุตรธิดาไว้เพื่อพัฒนา และส่งเสริมบุตรธิดาในขั้นต่อไป

ในการศึกษาบทบาทการการเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการของบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษของบิดามารดา จะส่งเสริมพัฒนาการ โดยใช้รูปแบบกิจกรรมต่างๆ ที่ได้รับการฝึกสอนมาจาก สหวิชาชีพ ของสถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์ ทั้งด้านกายภาพบำบัด กิจกรรมบำบัด และการศึกษาพิเศษร่วมกับกิจกรรมที่ทำกันในครอบครัว และกิจกรรมกับเพื่อนๆ เช่น การทำอาหาร ทำขนม การเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของบุตรธิดาในทุกๆ ด้าน คือ ด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม พร้อมปลูกฝังให้บุตรธิดามีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อเป็นรากฐานในการใช้ชีวิต มีสติสมาธิ โดยไม่จำกัดเวลา ค่อยๆ ฝึกไป ไม่เร่งรีบ หรือกดดันบุตรธิดา คอยสังเกต อารมณ์ พฤติกรรม เป็นระยะ ๆ โดยมีบิดามารดาอยู่เคียงข้างตลอด แม้ในเวลาต้องฝึกกับผู้เชี่ยวชาญพัฒนาการเด็ก ให้บุตรธิดาได้อบอุ่น และให้ความร่วมมือในทุกด้าน พร้อมทั้งจะใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และปลอดภัย

3. แนวทางการเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษของบิดามารดาตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท จากการศึกษา ประมวลผลจากการสัมภาษณ์ ตามขั้นตอนในการเลี้ยงดูบุตรธิดา วิเคราะห์ได้ว่าหลักการเลี้ยงดูบุตรธิดาของบิดามารดาทุกขั้นตอน ตามหลักการเลี้ยงดูตามพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน การปฏิบัติของบิดามารดา

เป็นการน้อมนำหลักไตรสิกขา 3 มาเป็นแนวทางในการเลี้ยงดูบุตรธิดา ตามหลัก อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา อธิบายได้ ดังนี้

3.1 การเลี้ยงดูบุตรธิดาตามหลักอภิสีลสิกขา บิดามารดามีแนวทางการเลี้ยงดูอย่างมีระเบียบวินัย และข้อปฏิบัติต่อบุตรธิดาในการดูแลด้านร่างกายอย่างครบถ้วนทั้งอาหารหลัก 5 หมู่และอาหารเสริม ดูแลสุขภาพร่างกายทั้งด้านรักษา ส่งเสริมและป้องกัน ควบคู่ไปกับการเลี้ยงดูด้านจิตใจด้วยความรัก ความอบอุ่น ความห่วงใย และใส่ใจทุกขั้นตอน โดยใช้กิจกรรมต่างๆ เข้ามาช่วยฝึก สอนให้เป็นคนที่มีจิตใจเมตตาต่อสัตว์ และเอื้อเฟื้อต่อคนในครอบครัวและบุคคลอื่น ไม่เบียดเบียนและทำร้ายผู้อื่น เว้นจากการกล่าวคำเท็จ อบรมสั่งสอนกิริยามารยาทให้อ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบพื้นฐานทางสังคม ส่งเสริมให้บุตรธิดาเป็นผู้มีจิตสาธารณะ

3.2 การเลี้ยงดูบุตรธิดาตามหลักอธิจิตตสิกขา บิดามารดามีความตั้งใจในการเลี้ยงดูบุตรธิดาได้ครอบคลุม โดยทำความเข้าใจวิธีการเลี้ยงดูที่ถูกต้อง เรียนรู้พฤติกรรม พร้อมหาแนวทางปรับปรุงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ให้ความรักความอบอุ่น เป็นที่พึ่งทางใจให้ นำหลักธรรมเข้ามาช่วยบำบัดบุตรธิดาให้มีจิตใจที่สงบ ให้มีสติอยู่กับตัว ฝึกสมาธิให้บุตรธิดามีความนิ่งสงบ เมื่อจิตนิ่งก็สามารถรับการฝึกใช้กล้ามเนื้อให้ผ่อนคลาย ลดอาการเกร็งของกล้ามเนื้อลงได้ และเสริมสร้างอารมณ์ โดยเริ่มที่ใจ ส่งเสริมให้มีจิตใจดีด้วยกิจกรรม ร้องเพลง ถ่ายรูป แต่งรูป วาดรูป ระบายสี ทำอาหาร เล่นกีฬา อ่านหนังสือนันทนาการทั่วไป และนิทานชาดก ฝึกให้มีจิตเป็นกุศล สามารถร่วมกิจกรรมทางศาสนาได้ ทั้งการไหว้พระ สวดมนต์ การใส่บาตร การทำบุญ และกิจกรรมที่ทางวัดจัดขึ้น

3.3 การเลี้ยงดูบุตรธิดาตามหลักอธิปัญญาสิกขา พบว่า บิดามารดามีการศึกษาวิธีการเลี้ยงดูและการส่งเสริมพัฒนาการให้ครอบคลุมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน โดยปรับปรุง ปรับเปลี่ยนให้สัมพันธ์กับสภาพร่างกาย เพื่อเป้าหมายให้สุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงมีพัฒนาการสมวัย ดังเช่นบุตรที่ไม่สามารถเคี้ยวอาหารได้ เนื่องจากพัฒนาการกล้ามเนื้อด้านบดเคี้ยวบกพร่อง ก็จะมีการปรุงอาหารให้กลืนได้ และเพิ่มความหยาบของอาหารเพื่อฝึกให้บุตรธิดาได้ใช้กล้ามเนื้อในการบดเคี้ยวอาหาร ส่งเสริมให้บุตรธิดาได้เรียนรู้จากครุการศึกษาพิเศษ บิดามารดาร่วมฝึกสอนส่งเสริมให้บุตรได้พูด ฟัง อ่านเขียน ดูรูปภาพ เล่าเรื่องจากรูปภาพ สนทนากับบุตรเพื่อการพัฒนาด้านการสื่อสาร เรียนรู้จิตใจบุตรธิดา คอยสังเกตพฤติกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงส่งเสริมให้บุตรธิดาเป็นคนอ่อนโยน อารมณ์แจ่มใส ให้เรียนรู้ได้ และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

หลักปฏิบัติของบิดามารดาที่เลี้ยงดูบุตรธิดา โดยน้อมนำหลักไตรสิกขา 3 มาเป็นแนวทางการเลี้ยงดูได้อย่างครอบคลุม ตามหลักพัฒนาการ 4 ด้าน ด้วย อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา โดยผ่านกิจกรรมต่างๆ ทั้งด้านการแพทย์ และกิจกรรมทางพุทธศาสนา ที่บิดามารดาได้ศึกษาหาแนวทาง เพื่อมุ่งหวังให้บุตรธิดาได้เจริญเติบโต และมีพัฒนาการตามวัย ให้บุตรธิดาได้ฝึกปฏิบัติ เรียนรู้ที่จะช่วยเหลือตัวเองได้ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม และสามารถร่วมกิจกรรมกับสังคมได้ และพัฒนากิจกรรมที่ได้ร่วมทำกับครอบครัว สังคม มาเป็นอาชีพเสริม สามารถสร้างรายได้ให้แก่ในครอบครัวได้ ตามความสามารถในการเรียนรู้ ของบุตรธิดาแต่ละคนที่บิดามารดาสามารถฝึกสอน

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

จากผลการวิจัยพบว่าบิดามารดาที่เลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความรู้ในหลักคำสอนในพุทธศาสนาได้นำหลักคำสอนมาปฏิบัติในการดำเนินชีวิตและการเลี้ยงดูบุตร เพราะเข้าใจในหลักคำสอนจึงสามารถปฏิบัติตามได้ดังมีในหลักธรรม พรหมวิหาร 4 ที่ประกอบไปด้วย ความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ขรवासธรรม 4 เป็นหลักในการปฏิบัติตัวของบิดามารดาที่จะต้อง มี คือ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ หลักเบญจศีล ที่กำหนดข้อวัณ ฆ่าสัตว์ เว้นลักทรัพย์ เว้นประพฤติดินในกาม เว้นพูดปด เว้นของมีนเมา และทศ 6 ทศเบื้องต้น ที่บิดามารดา นำมาปฏิบัติในการเลี้ยงดูบุตรธิดา สอดคล้องกับการศึกษาของ **สุชล เพ็งพันธุ์ (2562: 6)** ที่ศึกษาเรื่องการกล่อมเกลารอบครัวตามหลักทศเบื้องต้น ว่า การอบรมเลี้ยงดูบุตรธิดาให้เติบโตอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้เป็นอย่างดี บิดามารดาต้องเข้าใจบุตรธิดาให้มีความรักความอบอุ่นตามแนวทศทั้ง 6

การเลี้ยงดูของบิดาตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น ในทางปฏิบัติแล้วบิดามารดาหลายครอบครัวได้ใช้แนวทางตามหลักคำสอนในพุทธศาสนามาดำเนินในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว ซึ่งหลักคำสอนในพุทธศาสนาทั้งหลายนั้นสามารถนำมาประกอบการเลี้ยงดูบุตรธิดาเพื่อส่งเสริมพัฒนาการให้บุตรธิดาได้เจริญเติบโตได้ตามพัฒนาการ ด้วยเพราะว่า บุตรธิดาจะเจริญเติบโตได้สมวัยบิดามารดาต้องเลี้ยงดูและเอาใจใส่ในทุกด้าน การนำหลักธรรมเข้ามาเป็นประกอบการเลี้ยงดูจึงเป็นสิ่งมีคุณค่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ศรีเพ็ญ สิงห์แก้ว (2561)** ที่ได้ศึกษา หลักพุทธธรรมเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการบุตรของหน่วยสาธารณสุขส่งเสริมสุขภาพเด็กเล็กพบว่า หลักขรवासธรรม 4 ส่งเสริมการเลี้ยงดูด้านร่างกาย พรหมวิหาร 4 ส่งเสริมการเลี้ยงดูด้านอารมณ์ สังคหวัตถุ 4 และเบญจศีล ส่งเสริมการเลี้ยงดูด้านสังคม และไตรสิกขาช่วยส่งเสริมด้านสติปัญญา

การเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษของบิดามารดา จากผลการวิจัยพบว่า การเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษของบิดามารดาได้รับแนวทางปฏิบัติกรเลี้ยงดู จากผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาการเด็ก จากสถาบันพัฒนาการเด็กราชชนครินทร์ ซึ่งมีขอบเขตในการตรวจ วินิจฉัย รักษาส่งเสริมพัฒนาการตามอาการของบุตร โดยบิดามารดามีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการ ซึ่งเด็กกลุ่มอาการพิเศษจะต้องได้รับการเลี้ยงดูเป็นพิเศษ เพราะว่า กลุ่มเด็กพิเศษนี้ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ หรือช่วยเหลือได้น้อย จึงต้องมีการส่งเสริมพัฒนาการในส่วนที่บกพร่อง บิดามารดาจึงต้องหาวิธีในการเลี้ยงดูให้ถูกต้อง ดังที่ **สุพัตรา จันทรสุวรรณ (2559: 16-25)** ได้ศึกษาความต้องการ การได้รับการช่วยเหลือของมารดาเด็กออทิสติก จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่ามารดาต้องการให้บุตรธิดาช่วยเหลือตัวเองได้ในอนาคต มีสถานที่ดูแลบุตรธิดาได้ตลอดชีวิต และได้รับการสนับสนุนจากสังคม กำลังใจจากครอบครัว

กล่าวได้ว่า การเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษ บิดามารดาผู้เลี้ยงดูบุตรธิดาต้องเข้าถึงหน่วยงานที่ให้บริการเฉพาะทางแก่เด็กพิเศษ เพื่อที่จะได้แนวทางการเลี้ยงดูที่ถูกต้อง และยังได้รับการบริการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาการไปจนกว่าบุตรธิดาจะช่วยตนเองได้ ซึ่งต้องใช้เวลาที่ยาวนาน บิดามารดาจึงต้องมีคู่มือในการเลี้ยงดูเด็กกลุ่มพิเศษนี้ ซึ่งสถาบันพัฒนาการเด็กราชชนครินทร์ ได้จัดทำไว้ คือ คู่มือประเมินและส่งเสริมพัฒนาการเด็กกลุ่มเสี่ยง นอกจากศึกษาจากคู่มือแล้ว การฝึกพัฒนาการด้านต่างๆ ก็เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษนี้ ดังที่ปรากฏในงานวิจัยของ **ศิริพร หอมคำวะ (2554: 84)** ได้ศึกษาประสิทธิผลการใช้โปรแกรมแลกเปลี่ยนภาพเพื่อการสื่อสารในเด็กออทิสติก จากการศึกษาพบว่า การใช้โปรแกรมแลกเปลี่ยนภาพเพื่อการสื่อสาร เป็นทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กออทิสติกที่มีความบกพร่องด้านสื่อสาร ให้มีความสามารถด้านการสื่อสารเพิ่มมากขึ้น จากพัฒนาการด้านการสื่อสาร

การเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษ มีการเลี้ยงดูครอบคลุมพัฒนาการ 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านอารมณ์ และด้านสังคม บิดามารดาจึงให้ความสำคัญในการเลี้ยงดูทุกด้าน และเน้นการส่งเสริมพัฒนาในส่วนที่บกพร่องมากที่สุด ตามแนวทางของสถาบันพัฒนาการเด็กราชชนครินทร์ ดังนี้

1. ด้านร่างกาย บิดามารดาเลี้ยงดูตามหลักโภชนาการเด็ก และการดูแลอนามัยร่างกาย อย่างครบถ้วน ฝึกพัฒนาการในส่วนที่บกพร่อง โดยมีนักกายภาพบำบัดและนักกิจกรรมบำบัดเป็นผู้ทำการฝึก และสอนบิดามารดาให้ปฏิบัติ ซึ่งเป็นการกระตุ้นพัฒนาการ ด้านการเคลื่อนไหว การลดอาการเกร็งและเพิ่มความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ โดยการฝึกการทรงตัว คือ การฝึกอาซาบำบัด **งามพรรณ ชิตมินทร์ (2560: 4)** ได้อธิบายว่า เป็นการนำม้ามาช่วยในการบำบัด เรียกว่า Hippotherapy เป็นการบำบัดทางเลือกรูปแบบหนึ่ง ที่มีเป้าหมายและกระบวนการในการบำบัดชัดเจน เป็นการบูรณาการ การบำบัดโดยสหวิชาชีพที่เกี่ยวข้องในการดูแล จะเน้นการเสริมสร้างทักษะที่บกพร่องหรือขาดหายไป แก้ไขปัญหาหรืออาการบางอย่างที่ขัดขวางพัฒนาการและการเรียนรู้ เช่น ปัญหาด้านสมาธิ การเคลื่อนไหว การเดินไม่มั่นคง การทรงตัว การทรงท่า และการเข้าสังคม

2. ด้านจิตใจ ให้ความรักความอบอุ่น แสดงให้บุตรธิดาได้รู้สึกว่าเป็นที่พึงของบุตรธิดาได้ โดยรับคำปรึกษาและแนะนำ โดยทีมงานบริการทางคลินิกของสถาบันพัฒนาการเด็กราชชนครินทร์ มีการวางแผนการเลี้ยงดูบุตรธิดาร่วมกับบิดามารดา ให้ทักษะที่จำเป็นในการดูแลจิตใจ บิดามารดาและ บุตรธิดา ทำความเข้าใจในกระบวนการดูแลบุตรธิดาด้านจิตใจ ประเมินพัฒนาการและติดตามอย่างต่อเนื่อง การดูแลบุตรธิดาด้านจิตใจ จะประสบผลดีได้ บิดามารดาจึงต้องได้รับการบริการ การดูแลจิตใจตัวเองด้วย

3. ด้านอารมณ์ การนำกิจกรรมต่างๆ มาช่วยในการเลี้ยงดู ช่วยในการปรับอารมณ์ที่ไม่พึงประสงค์ของบุตรธิดาได้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า เด็กกลุ่มพิเศษไม่สามารถควบคุมอารมณ์เองได้ บิดามารดาจึงต้องคอยสังเกตพฤติกรรมตลอด หากพบว่าบุตรธิดามีอารมณ์ไม่ปกติ ต้องรีบเบี่ยงเบนอารมณ์ และหาทางผ่อนคลาย เช่น การจับมือเพื่อให้หยุดพฤติกรรม การให้รางวัล การปรับพฤติกรรมเป็นกระบวนการที่มีประโยชน์ ทั้งด้านพัฒนาการและการแก้ปัญหาที่รบกวนครอบครัว รวมถึง เป็นการเตรียมให้มีความพร้อมที่จะให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมในด้านต่างๆ การนำกิจกรรมเข้ามาช่วยในการปรับอารมณ์นั้นมีหลากหลาย เช่น ร้องเพลง เล่นเกม บั่นแปงโดว์ วาดภาพระบายสี และการใช้ดนตรีเข้ามาช่วยบำบัด เป็นที่รู้จักกันในชื่อ ดนตรีบำบัด (Music Therapy) รณสิงห์ รือเรือง นักจิตวิทยา ได้กล่าวว่าดนตรีบำบัด คือ การใช้กิจกรรมดนตรี เช่น การร้องเพลง การเล่นเครื่องดนตรี หรือการฟังเพลง ที่ออกแบบมาให้เหมาะสมกับผู้เข้ารับบริการดนตรีบำบัดแต่ละคน เพื่อพัฒนาทักษะทางด้านต่างๆ เช่น ทางด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ และสติปัญญาเพื่อฝึกสมาธิ ความสนใจในการฟัง การเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อผ่านกิจกรรม ด้านอารมณ์ จิตใจ และทักษะทางสังคม สำหรับเด็กทุกกลุ่มประเภทและผู้ที่มีปัญหาทางอารมณ์และพฤติกรรม

4. ด้านสังคม ฝึกให้ช่วยเหลือตนเอง ฝึกให้ช่วยทำงานบ้านตามความเหมาะสม พาเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆทางสังคม สอนให้รู้จักมารยาททางสังคม สอนให้เล่นกับผู้อื่น ทำตามกติกา สอนให้เคารพสิทธิของผู้อื่น โดยลงมือปฏิบัติจริง ที่เป็นเช่นนี้เพราะการสอนจริง จะทำให้บุตรธิดาได้ฝึกปฏิบัติได้บ่อยๆ ให้เป็นนิสัย ด้วยว่าหลักการสอนบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษนั้น บิดามารดาต้องทำให้เห็นจริง เป็นตัวอย่างให้ดู โดยทำร่วมกับครอบครัว เพื่อให้บุตรธิดารู้สึกอบอุ่น หากทำผิดพลาดก็ไม่กังวลใจ พร้อมทั้งจะเรียนรู้ใหม่ได้ และสังคมที่จะพาบุตรไป บิดามารดาจะเป็นผู้ประเมินได้ว่า สังคมใดเหมาะสมกับการพาบุตรธิดาเข้าร่วม เพราะหากสังคมนั้นไม่เหมาะสมกับสถานะ และพัฒนาการของบุตรธิดา ก็จะทำให้เกิดปัญหาได้ และหากสังคมนั้นเป็นสังคมที่บุตร

ธิดาไม่ให้ความร่วมมือ ก็มีการหลีกเลี่ยง เพราะจะเป็นการซ้ำเติมอารมณ์ และอาจเกิดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมเกิดขึ้นได้ การส่งเสริมให้บุตรธิดาเข้าสู่สังคม เริ่มแรกจะเป็นสังคมที่สงบ ไม่วุ่นวาย ให้บุตรธิดาได้เริ่มปรับตัว เช่นสังคมทางพุทธศาสนา เพราะเป็นสังคมที่สงบ มีระเบียบวินัย

แนวทางการเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษของบิดามารดา ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท จากผลการวิจัยพบว่า การเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษบิดามารดา ได้นำแนวทางการเลี้ยงดูเด็กพิเศษมาเป็นแนวทางปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ด้วยความตั้งใจในการเลี้ยงดู พร้อมศึกษาหาแนวทางในการเลี้ยงดูบุตรธิดาทุกระยะ ซึ่งหลักการปฏิบัติของบิดามารดานี้ ตรงกับหลักธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทในหลัก ไตรสิกขา 3 คือ การมี ศีล สมาธิ และปัญญา เนื่องด้วย บิดามารดาเป็นพุทธศาสนิกชน ที่มีศีลธรรมเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตอยู่แล้ว เมื่อต้องมารับหน้าที่ในการเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษ การปฏิบัติเลี้ยงดูจึงมีความรับผิดชอบสูงกว่าการเลี้ยงดูบุตรธิดาทั่วไป อีกทั้งบิดามารดาต้องปรับตัวเอง เพื่อการเลี้ยงดูเลี้ยงดูบุตรให้ถูกต้อง ตามแนวทางการเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการในส่วนที่บกพร่องของบุตรธิดา ตามหลักพัฒนาการ 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม และหลักปฏิบัติในการเลี้ยงดูนั้นเป็นแนวทางของการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา 3 ที่ประกอบด้วย อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา อธิบายได้ ดังนี้

1. การเลี้ยงดูตามหลักอภิสีลสิกขา บิดามารดานำแนวทางการเลี้ยงดูบุตรธิดา ครอบคลุมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน เนื่องจาก การเลี้ยงดูบุตรธิดานั้น บิดามารดาต้องมีความรับผิดชอบที่สูงมาก จึงต้องสร้างระเบียบวินัยให้ตนเอง ในการเลี้ยงดู ในแต่ละวันบุตรธิดาต้องได้รับการดูแลทุกขั้นตอน และแต่ละช่วงวัน จะมีกิจกรรมมากมายที่นำมาประกอบการเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการ ทั้งด้านโภชนาการ ด้านอนามัย การดูแลด้าน จิตใจ อารมณ์ และสังคม ของบุตรธิดา และการสร้างระเบียบวินัยให้ตนเองนั้น ยังส่งต่อถึงบุตรธิดาด้วย ดังมีในคำสอนของ **พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2527)** ด้วยว่าอภิสีลสิกขา เป็นการฝึกอบรมในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีวะ อภิสีลสิกขา เป็นไปเพื่อให้จิตอยู่ในสภาพปกติ ไม่ถูกกิเลสครอบงำ พร้อมทั้งจะทำให้จิตเป็นสมาธิ เพื่อให้กายวาจาสงบเรียบร้อย เป็นพื้นฐานให้จิตเกิดการเรียนรู้และจดจำสิ่งต่างๆได้ดี

แนวทางการเลี้ยงดูบุตรธิดา ตามหลักปฏิบัติของบิดามารดา เป็นการนำหลักอภิสีลสิกขามาถือปฏิบัติตามที่บิดามารดาได้ผู้นำหลักศีลธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต และได้สร้างระเบียบวินัยนี้ให้ตนเองและครอบครัวในการเลี้ยงดูบุตรธิดา

2. การเลี้ยงดูตามหลักอภิจิตตสิกขา การจัดการในเรื่องของจิตใจบิดามารดาที่เลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง บิดามารดาจะเลี้ยงดูบุตรธิดาได้ จะต้องเข้าใจตัวเองและเข้าใจในบุตรธิดา ยอมรับได้ ปล่อยวางได้ ให้อภัยได้ ไม่โกรธตัวเองและบุตรธิดา รู้สีก้าวและมีสติตลอดเวลา ซึ่งเป็นกระบวนการของสมาธิ โดยการฝึกอบรมจิตนั้น มุ่งเน้นที่มีความตั้งมั่นแห่งจิต การทำใจให้สงบแน่วแน่ เพื่อให้จิตพุ่งชานเป็นกลาง ปราศจากอคติ ดังที่แสดงในมาติกาถา คัมภีร์ ปฏิสัมภิทามรรค ชื่อว่า จิตตวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่าไม่พุ่งชานชื่อว่า อภิจิตตสิกขา

หลักปฏิบัติในการดูแลจิตใจตนเอง ครอบครัว และบุตรธิดา ที่บิดามารดานำมาใช้ในการดำเนินชีวิต และสั่งสอนอบรมบุตรธิดา เป็นการน้อมนำหลักอภิจิตตสิกขา ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง เพราะการดูแลจิตใจเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างมากสำหรับบิดามารดาที่ต้องเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษ โดยที่ไม่สามารถรับรู้ได้เลยว่าจะต้องเลี้ยงดูกันไปอีกนานเท่าไร ด้วยว่าบุตรธิดาต้องมีคนดูแลไปตลอดชีวิต ถึงแม้จะช่วยเหลือตัวเองได้ แต่การเลี้ยงดูและเข้าใจจะต้องดำเนินต่อไป

3. การเลี้ยงดูตามหลักอภิปญญาสิกขา ในการเป็นบิดามารดาที่เลี้ยงดู การศึกษาวิธีการเลี้ยงดูจึงเป็นสิ่งที่บิดามารดาปฏิบัติตลอดระยะเวลาในการเลี้ยงดู ตามเหตุปัจจัยที่ว่า บุตรธิดาจะต้องได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิด ต่อเนื่อง และถูกวิธีตามสภาพอาการและพัฒนาการที่บ่งพร่อง ทั้งหลักโภชนาการ และการกระตุ้นฟื้นฟูของร่างกาย การเรียนรู้พฤติกรรม และการปรับพฤติกรรม หลักปฏิบัติของบิดามารดานี้ คือ หลักอภิปญญาสิกขา ที่บิดามารดานำมาใช้ตลอดการเลี้ยงดู และฝึกอบรมทางปัญญาทำให้เกิดการรู้แจ้งในการชำระจิตให้บริสุทธิ์ เข้าใจสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง รู้จักวางใจวางท่าที และปฏิบัติต่อชีวิต ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ดังที่ปรากฏในงานวิจัยของ พระมงคลธรรมวิธาน (2562: 888-900) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ พบว่า การศึกษาเป็นการพัฒนาชีวิตทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชีวิตที่จะทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และเป็นพื้นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมและประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า เพราะการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการขัดเกลาทางสังคมโดยผ่านกระบวนการศึกษาที่ถูกต้อง จะเป็นการสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ เพื่อพัฒนา คุณภาพชีวิตตนเอง พัฒนาครอบครัว

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย (Research Knowledge)

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษของบิดามารดาตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท” สามารถสรุปองค์ความรู้ได้ ดังนี้

1. การเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท
 - 1.1 การวิจัยนี้ศึกษาโดยผู้ที่ปฏิบัติงานส่งเสริมพัฒนาการเด็กพิเศษ
 - 1.2 นำผลการศึกษามาใช้เป็นแนวทางในการให้ความรู้แก่บิดามารดาผู้เลี้ยงดูบุตรธิดา
 - 1.3 เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานด้านพุทธศาสนาของผู้ที่ปฏิบัติงานด้านดูแลเด็กที่มีความต้องการพิเศษ
2. เป็นการศึกษาแนวทางใหม่ในการส่งเสริมการเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษ
 - 2.1 การเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษ ต้องครอบคลุมทั้ง 4 ด้านคือ ด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม
 - 2.2 บิดามารดา ได้นำแนวทางการเลี้ยงดูเด็กพิเศษ มาเป็นแนวทางปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ด้วยความตั้งใจในการเลี้ยงดู พร้อมศึกษาหาแนวทางในการเลี้ยงดูบุตรธิดาทุกระยะ ซึ่งหลักการปฏิบัติของบิดามารดานี้ ตรงกับหลักธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท
 - 2.3 หลักไตรสิกขา 3 เป็นหลักธรรมที่สำคัญในการนำมาเป็นแนวทางในการเลี้ยงดูบุตรธิดาที่เป็นเด็กพิเศษ ซึ่งประกอบด้วย อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอภิปญญาสิกขา

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้
 - 1.1 สถานพยาบาล ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน ควรจัดให้มีการอบรมให้ความรู้แก่ผู้เลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษนี้อย่างครอบคลุม โดย มีแนวทางการเลี้ยงดูเด็กที่มีความต้องการพิเศษนี้ ให้บิดามารดาได้ปฏิบัติอย่างถูกต้อง และหาแนวทางช่วยเหลือแต่แรกเริ่ม

1.2 หน่วยงานที่มีส่วนเผยแพร่หลักคำสอนในพุทธศาสนาควรมีแนวทางส่งเสริม ให้ความรู้แก่บิดามารดาผู้เลี้ยงดูเด็กพิเศษนี้ เห็นควรให้มีการจัดกิจกรรม การศึกษา อบรม การเลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษ โดยนำหลักไตรสิกขา คือศีล สมาธิ และปัญญา มาเป็นความรู้หลัก

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการประยุกต์หลักธรรมในการเลี้ยงดูส่งเสริมพัฒนาการบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษ

2.2 ควรมีการศึกษาถึงแรงจูงใจของบิดามารดาที่เลี้ยงดูบุตรธิดาที่มีความต้องการพิเศษตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

เอกสารอ้างอิง (References)

- งามพรรณ ชิตมินทร์. (2560). **อาชวาท. เชียงใหม่: วิทยาลัยการพิมพ์.**
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2527) **คุณบิดามารดาสุดพรรณนามหาศาล.** กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์.
- พระมงคลธรรมวิธาน. (2562). “การศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์”. **Humanities Social Sciences and Arts.** ปีที่ 12 ฉบับที่ 1: 888-900.
- สุชล เพ็งพันธุ์. (2562). “การกล่อมเกลาคอครัวตามหลักทศเบื้องต้น”. **วารสารปัญญาปริธาน.** ปีที่ 4 ฉบับที่ 3 มีนาคม 2561: 1-6.
- สุพัตรา จันทร์สุวรรณ. (2559). “ความต้องการการได้รับความช่วยเหลือของมารดาเด็กออทิสติก (ออทิสติก)”. **วารสารพยาบาลสาธารณสุข.** ปีที่ 30 ฉบับที่ 3: 16-25.
- สถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์. (2560). **เอกสารแนะนำสถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- ศิริพร หอมคำวะ. (2554). **ประสิทธิภาพการใช้โปรแกรมแลกเปลี่ยนภาพเพื่อการสื่อสารในเด็กออทิสติก สถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์.** วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศรีเพ็ญ สิงห์แก้ว. (2561). **หลักพุทธธรรมเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการบุตรของหน่วยสวัสดิการส่งเสริมสุขภาพเด็กเล็กคณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.** วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.